

Šolske stvari.

Šolska sporočila.

Prišel je zopet čas, ki nam naklada dolžnost, govoriti o sporočilih, ktera izdajajo naše učilnice konec šolskega leta. Razgrnjena pred nami leže sporočila: ljubljanske više realke, normalke, št. Jakobške in uršulinske glavne šole*); naj danes o teh sporočamo svojim častitim bralcem to, kar bi je utegnulo najbolj zanimivati. Stališče naše pa je in ostane program dosedanje manjšine deželnega našega zbora.

1. Sporočilo ljubljanske više realke.

Na čelu sporočila stoji sestavek pod naslovom — „Konstruktion der Krümmungslinien von A. J. Opl“ — ki je suplent na tej realki. V katerem jeziku je pisan ta sestavek, kaže njegov naslov. Morda bo kdo djal: saj se o tako učenih stvaréh ne dá slovenski pisati. Da učitelj, ki ne zna slovenski (in le tak bode še danes to trdil), ne more slovenski pisati, razume se že samo po sebi. Je li obravnavna stvar res tako silno učena, razsodbo o tem prepuščamo tehnikom samim; to pa je naša in drugih šolskih mož že zdavnej misel, da so stvari čem bolj učene, tem manj pristojne šolskemu sporočilu, ktero naj vsegdar skuša vstreči njim, katerim je namenjeno, in to so menda učenci, njihovi starši in sploh naši mestnjani in deželani. S tega stališča toraj vprašamo: kolikim iz med teh neki ustreza ta spis? Učenim razpravam pa so odprta druga pota, naša domača realka pa naj streza njim, kateri jo plačujejo. — Čitatelji zdaj skoro gotovo pričakujejo, da jim bomo povedali tudi kaj v slovenskem sestavku tega sporočila. Srčno radi, al — ni ga ni!

Iz šolskih naznanil pozvedamo dalje, da je realka zraven ravnatelja imela še 5 profesorjev, 5 pravih učiteljev, 1 začasnega učitelja, 1 suplenta in 1 asistenta. Učencev je vpisanih 252, konec leta 231, izmed katerih je po narodnosti bilo 126 Slovencev, 81 (?) Nemcev, 20 Lahov, 3 Hrvatje, 1 Poljak; po veri so bili razun 3 protestantov vsi katoličani. — Učnine se je plačalo 1754 gold., od ktere je polovica došla v deželni učilniški, polovica pa v realkini zavod, kateri je prejel tudi vpisnino, ki znaša 228 gold. 90 kr. — Štipendijo je vžival le en učenec, in ta 300 gld. Ponavljati moramo že večkrat rečeno željo, da bi tudi realci tako srečni bili, deležnikom biti šolskih štipendij!

Med važnejšimi ukazi smo dolgo iskali onega, ki je veleval pretresanje zastran slovenskega jezika, pa ga iz besedi, v ktere mora biti zagrnjen, nikakor nismo mogli najti, dokler niso oči naletele na drž. ministerski ukaz od 22. marca 1866, števil. 1365, o katerem se nam dozdeva, da bi prav ta utegnil biti oni, o katerem je poročal „Triglavov“ dopis iz Dunaja 11. in 12. aprila (glej št. 30 in 31). Da se naši čitatelji prepričajo, v kakošno obleko se je oni ukaz, o katerem so tudi „Novice“ govorile str. 162., zavel, natisnemo ga od besede do besede. Glasí se tako-le: „Mit h. Erlasse des k. k. Staatsministeriums vom 22. März 1866, Z. 1356, werden Weisungen den slovenischen Sprachunterricht betreffend ertheilt.“ — Po naših mislih se ni povedal najpoglavitiši del tega ukaza, ki zahteva vsestransko pretresanje o razširjenji slovenskega jezika.

Nedeljsko obrtnijsko šolo je obiskovalo 307 učencev, med njimi je bilo tudi 28 rokodeljskih pomočnikov. Kar se nam o tej šoli čudno zdí, je to, da je kemijo učil učitelj g. Hainz, o katerem slišimo, da ne

zná ne besede slovenske. Kako je to, da se je ta nauk in to v nedeljski obrtnijski šoli, ktera je odprta prostim rokodelskim pomočnikom, vzel gosp. profesorju M. Peternelu, kateri ga je učil, odkar stoji naša realka. Saj vendar ne prav zato, ker zna slovenski? — Danes le memogredé opominjamo, drugi pot pa bomo na dalje govorili o tistem upor, ki so ga domači zidarji zoperstavili unidan laškím. Tak upor zasluži ostro grajo, ker nikomur se ne more ukazovati, da ne bi vzel bolj prebrisanih delavcev, če tudi so ptujci. Al take dogodbe naj bojo resen nauk vsem tistim, ki imajo besedo o šolskih zadevah, pa si ne prizadevajo, da bi se napake odpravile iz naših šol, ktere ovirajo, da se naši ljudje, ki ne znajo nemški, v obrtnijskih vednostih ne podučujejo v svojem maternem jeziku. Korenina takim uporom je zopet le tista, ktero domoljubi naši želijo odstraniti s tem, da neprenehoma kličejo: dajte nam narodne šole! Šole in zopet šole pa so podlaga vsaki omiki, tedaj tudi izučanju dobrih, prebrisanih obrtnikov in rokodelcev. Dokler tacih šol ni, niso oni krivi, da so ljudém ptuji delavci ljubši mimo domačih.

O pisavi priimkov in krajinah imen bi imeli veliko povedati; omenjamo pa le enega priimka, ki nam daje ključ, kako da se je naštelo 81 Nemcev na naši realki, in to je priimek Koschier. Izvedeli smo, da je ta učenec sin ranjcega Koširja, bivšega mestnega našega tesarja; al se morebiti tudi on prišteva Nemcem? Iz pisave tega priimka sklepati bi smeli, dá.

2. Klassifikation der Schüler an der k. k. Musterhauptschule.

Pod tem naslovom je prinesla ljubljanska normalka gol imenik učencev 4 razredov in muzične šole po vrsti njih pridnosti; h koncu je pridjan „Uebersicht“ v 3 vrsticah, namreč da je bilo v 4 razredih normalke 708, v nedeljski šoli pa 191 učencev, skupaj tedaj 899. Iz tega se vidi, da so to le starokopitne perijehe ab anno 1. Vse se giblje, vse se pomika naprej; čudo prečudo! le normalka naša mora svojega Jozua imeti, ki ji zapoveduje: stoj! Mestna ljubljanska glavna šola in skor vse druge glavne šole naše prinašajo po izgledu realk in gimnazij bolj ali manj obširna, in nektere prav zanimiva sporočila v domačem jeziku, da tudi starši pozvedajo iz njih, kaj se godí v šoli, kamor njih otroci hodijo, le naša Musterhauptschule donaša vrsto samih imén, da res o ničemur drugem ne moremo govoriti, kakor o imenih, ki pa še bravca plašijo s pisavo, ktera kvari pravo izgovarjanje, kajti „Vesel“ je pisan kakor „Kozina“ (Besel, Rosina), „Zadnikar“ kakor „Sokol“ (Sadnikar, Sofol) itd. Ker dan danes že vsak pameten človek spoznava, da z nemško pisavo se nikakor ne dajo slovenska imena tako pisati, da bi se prav izgovarjali, tedaj se tudi nadjamo, da vsaj v kakih 10 letih bojo tudi normalnine perijehe se pravilno natiskovale. Ker pa v „Einladung zur öffentlichen Prüfung“ vidimo celó imeni gosp. katehetov Klementsčitsch in Bostiansčitsch v ta kalup vlti, čeravno vemo, da se ta dva gospoda ne pišeta tako, bi vendar skor trebalo, da ne bi se čakalo gori omenjenih 10 let, ampak da bi sl. knezoškofijski konzistorij, kateri je normalki neposrednji predstojnik, ukazal, naj slovó dá temu galimatiju in se lastna in krajna imena pišejo tako, kakor jih piše imenik ljubljanske škofije in ves drug svet, ki se gajice ne boji kakor v..g križa ali kakor da bi ona bila znamenje panslavizma!

3. Letno sporočilo mestne glavne deške šole pri sv. Jakobu.

Št. Jakobško poročilo mora vsakemu šolskemu prijatelju biti prav po volji; kajti v njem se v čisti do-

*) Prosimo, naj nam vodji vseh slovenskih glavnih, realnih in gimnazijalnih šol blagovolijo poslati letna sporočila.

mači obleki, to je, v slovenskem jeziku, nahaja vse, kar utegne koga zanimivati o tej šoli. Na čelu mu stoji kratek pa dober sestavek o „kazavnem poduku“; spisal ga je slovensko g. Matej Močnik, pravi prijatelj šolske mladine; temu spisu sledé v slovenskem in nemškem jeziku narodna šolska naznanila: predniki in učitelji, — pregled posamnih nauk, ur na teden in učencev, katerih je bilo v vsakdanji šoli 316, v nedeljski rokodelski 101, skupaj toraj 417; iz šolskega dnevnika — dobrotniki te šole, — in razredba ali klasifikacija učencev, v kateri so slovenski priimki slovenski, nemški pa nemški tiskani prav po pameti in ravnopravnosti; ravno tako krajina imena. Ako se more po vnanjem obrazu sporočil soditi na to, kakošen duh veje v notranjstvu šole, moremo reči, da te šole ne more zadevati tista bridka sodba, ki jo je izustilo visoko ministerstvo samo, rekši, da učenci, prestopivši v gimnazijo ali realko, ne znajo pisati slovenski. V tej glavni šoli se povsod kaže, da noče to biti, da bi po geslu žida Kurande že ljudske šole na Slovenskem nosile „kulturo nach Osten“ — ampak da je to, kar ima biti, odgojiteljica taka mladosti, da doséga namen prave ljudske šole. Zato pa tudi od leta do leta večo veljavo dobiva pri svetu, ktero res tudi zasluži.

4. Sporočilo uršulinske glavne šole.

Le en glas je, da je ta učilnica izvrstna deklška šola, ne le notranja, ampak tudi vnanja. Tudi ozir slovenščine gre vsa hvala vnanji, a ne tako notranji. Morda bi se tudi v tej dalo kaj več storiti? Ozir klasifikacije ali „perijoh“ bi radi videli to, kar smo opomnili pri normalki; srčno želimo, da se spremené v pravo sporočilo po izgledu Št. Jakobške in družih glavnih šol. Ozir pisave priimkov so sicer vrle gospé uršulinke že daleč pred normalko, ozir krajinih imen pa hodijo še isto pot ž njo. Nadjamo se, da nam prihodnje leto spolnijo tudi to željo; prepričani smo, da bi jo bile že letos spolnile, ako bi med slovenskim svetom živele in poznale občni glas. — V vnanji šoli je bilo deklic v štirih navadnih razredih in v ponavljalnici 897, v notranji šoli pa 148, toraj skupaj 1045. Pač lepo število učečih se deklic, in veliko truda in znoja učečih gospej!

Slovstvene stvari.

Slovniške kraje- in imenopisne drobtinčice.

Zapisal. V. Lužnik.

(Konec.)

Žalost mora navdati vsako domorodno srce, ako vidi, kaj se je godilo tu s krajepisjem. Kmalu zapazi, da bile so te zanimive narodne dragocenosti v rokah ptujih ljudi, ki niso njih vrednosti celó nič poznali, in jih vedoma ali nevedoma šemili s ptujo obleko. Na priliko vzamem tukaj le nekoliko izgledov.

Zadrg (zadrgnjen svét), ki so ga pred 200 leti še Zhaderg pisali, in ga ljudstvo še dandanašnji tako izgovarja, predelali so v Čadra; Livek v Luico; Burjana v Boreanna; Zatmin ali Zatomin v Sotto Tolmino ali Sottolmino. To je napotilo nekatere nemške jezikoslovce, da so si to ime podomačili in pisali: Untertolmein, dasiravno ta vas zgorej Tmina leži. Vršina (vrh, vas na visokem kraju) prestrojili so v Ursina (latinsko ursus) kakor da bi bil ta kraj od medvedov svoje ime dobil. Brginj (verljivo Vrhinj, enacega izvira kakor Vršina) prekrstili so nam v Bergogna, Potok v Potocco. In kar je še skoro najbolj čudno, prekovali so slovenski Koborid (domači govorijo še zdaj Kobrd, kraj okoli

brd, okoli brde), Lahi v Caporetto (capretto = kozliček) in Nemci v Karfreit (Karfreitag = véliki petek!) Sicer so pa radi imena vasi in krajev ravno tako zapisovali, kakor so jih na vprašanje: od kod ste, ali pa: kje prebivate, iz ust ljudstva slišali. Tako je iz Žabič nemški Sabig; v Volčeh = Woltschach; v Tminu (domači tukaj ne govorijo Tomin) nemški Tolmein; iz Tmina laški Tolmino. V tminskem okraji ste dve vasi, ki se imenujete Log; eno so prekrstili v Long, drugo v Lock.

Pa tudi družinska imena (priimki) so mnoga tako popačena, da ni čuda, da se dandanašnji marsikter nemškutar, svoj narod zatajivši in slovenskega imena se sramovavši, velikemu mogočnemu nemškemu narodu prišteva, in da se nobene pošasti tako ne boji, kakor kacega nedolžnega papirčeka, ki je po slovensko napisan. Taki zdihujejo nekako vsi v nevolji po stari centralistični vladi; v spominu jim je pogostoma leto 1848., ko je bila razglašena konstitucija, pa potem spet preklicana. Sedanja ustava jim je le zavolj tega trn v peti, ker je tudi slovenski jezik vsaj nekoliko vdobil svoje pravice. Pa kam sem zašel? — vrnimo se k svoji stvari.

Kakor sem se iz več kakor 200 let starih bukev prepričal, bili so sedanji Kragel-ni, katerih je pri nas mnogo, vsi Kragulj-i, kar pomeni po nemško Sperber (znani tič). To je verjetno tudi zavolj tega, ker tudi drugi imajo priimke enacih ptic, kakor Orel, Vran, Sokol itd. Ime Volčič so Nemci prekrstili v blagega strelca ali Blagostrelca, naredili so: Wohl-schütz. Illincig pre naredili so iz imena Jelenčič, kakor so bila tudi druga zverinska imena kot pridevki na družine prinesena, namreč: Medved, Volčič, Lisica itd. Bittamiz bil je pri starem Pitanic in tako več družih.

Tako bi se dalo povedati še več družega; al naj je tega zadosti. To pa sem omenil zato, da se bo vedelo, da naši prededje tukaj niso niti Lahi niti Nemci, ki so se tukaj naselili, temveč pošteni sinovi slovenskih mater, ki so svojim selom in svojim družinam slovenska imena dajali.

Slovensko slovstvo.

* *Zlati orehi, slovenski mladosti v spomin.* Spisal Ivan Tomšič, učitelj v Tržiču na Gorenškem. Prvi zvezek z eno podobo. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Mitic.

Knjižica ta ima kakih 40 različnih povestic, katerim so vpletene nekatere drobne pesmice. Obsežek njih je ves primeren nježni mladini, in jezik je gladek, pravilen. Priporočamo tedaj „zlate orehe“ za berilo mladosti slovenski, kateri jih marljivi gosp. Tomšič podaja pa obeta, da jih prinese še več, ako se kmalu pokupi prvi zvezek. Tisk je lep in oblika knjižice lična.

Pri tej priliki naj omenimo neke vrste beril, ki jih za mladost našo še zeló pogrešamo, in to so berila s podobami, kakoršnih imajo Nemci in drugi narodi v svojih „Bilderbücher“ itd. obilo in so res potrebna. Kadar fantič ali punčika toliko odraste, da že brati zna, pripomorejo jim take knjige v poduk veliko, kajti so „kazalne učiteljice.“ Gospodje, ki pišete knjige za mladino, ne zabite teh potrebnih beril.

Ozir po svetu.

Potopis iz Srbije.

Spisal dr. J. Podliščekov.

(Dalje.)

Res jako me je mikalo iti v dve uri od granice oddaljeni Niš in na bojno polje Kamenica, kjer je